

SLUTRAPPORT

FORMATIV BEDÖMNING MED STÖD AV

AKK

Gymnasiesärskolans individuella program – Gymnasium
Skövde

Skövde kommun

2017

Projektledare:

Ninni Sirén Blomgren

Projektgrupp: Kerstin Hjert, Erika Nilsson, Marie Sirén

Kontaktuppgifter:

Ninni Sirén Blomgren ninni.siren@skovde.se

Kerstin Hjert kerstin.hjert@skovde.se

Erika Nilsson erika.nilsson@skovde.se

Marie Sirén marie.siren@skovde.se

1 Sammanfattning

Syftet med projektet var att implementera och vidareutveckla ett arbetssätt för formativ bedömning där eleverna på Gymnasiesärskolans individuella program skulle bli mer medvetna om och delaktiga i sitt eget lärande. Digitala anpassningar där ämnesområdesplanerna tydliggjorts skulle användas och vidareutvecklas. Stort fokus skulle läggas på att arbetssättet och materialet skulle vara flexibelt för att kunna användas och fungera för elever på olika utvecklingsnivå och med olika funktionsnedsättningar. Projektet har genomförts med SIS-medel från Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Målgruppen för projektet var samtliga elever (31 elever) på gymnasiesärskolans individuella program. Det är stora variationer inom elevgruppen gällande utvecklingsnivå, funktionsvarianter och omvårdnadsbehov. Det finns elever på tidig utvecklingsnivå med omfattande omvårdnadsbehov, elever inom autismspektrum, elever med språkstörning, elever med synskada och hörselskada samt elever med annat modersmål än svenska. Det finns också elever med lindrig utvecklingsstörning som delvis läser kurser på nationellt program, så det är stor spridning inom elevgruppen vilket ställer höga krav på ett flexibelt och anpassat arbetssätt. Samtlig personal på gymnasiesärskolans individuella program erbjöds att delta i projektet. Sju arbetslag (29 personer) medverkade.

Bakgrunden till projektet var att skolan året innan hade påbörjat ett utvecklingsarbete som var inriktat på att förtydliga ämnesområdesplanerna för eleverna på programmet. Detta slog väl ut och utvärderingen visade att eleverna hade fått större förståelse för innehållet i planerna. Nästa steg var att utveckla arbetssätt för att eleverna skulle bli mer medvetna om sitt eget lärande oavsett utvecklingsnivå.

Vårterminen inleddes med att projektet presenterades på ett APT för all personal på gymnasiesärskolan. Programmets rektor var med och hon gjorde klart att samtlig personal förväntades prioritera arbetet med formativ bedömning, AKK och tydliggörande pedagogik under året.

Personalgruppen, som består av pedagoger och assistenter, har arbetat med bildstöd och digitala verktyg på ett systematiskt sätt för att fortsätta tydliggöra det centrala innehållet i elevernas undervisning. För elever på tidig utvecklingsnivå har de digitala anpassningar som ligger till grund för projektet konkretiserats ytterligare.

Eleverna har under projektperioden därigenom blivit mer medvetna om målen för de olika aktiviteterna och blivit mer delaktiga i sitt eget lärande. För att eleverna ska kunna utveckla sin förmåga att uttrycka sig och reflektera över sitt lärande är AKK ett måste och en av de stora vinsterna med projektet är att arbetslagen tillsammans diskuterat hur de kan stötta eleverna och förse dem med olika uttrycksmedel, vilket lett till en ökad delaktighet för eleverna.

Sökord: Formativ bedömning, Alternativ och kompletterande kommunikation, AKK, bildstöd, gymnasiesärskolan, kollegialt lärande.

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning	2
2	BAKGRUND	5
2.1	Beskrivning av det utvecklingsarbete som ligger till grund för ansökan.....	5
2.2	Syfte.....	6
2.3	Mål.....	7
2.4	Målgrupp	7
2.5	Beskrivning av anpassningarna som ligger till grund för arbetet.....	7
3	GENOMFÖRANDE.....	12
3.1	Projektledningsgrupp	12
3.2	Presentation av projektet för arbetslagen	12
3.3	Organisation och möjlighet att avsätta tid för projektet:	12
3.4	Projektgruppens möten	12
3.5	Förberedande arbete	13
3.5.1	Anpassningarna	13
3.5.2	Pärmar för dokumentation.....	13
3.5.3	Årsplanering	13
3.6	Fokusgruppsamtal och studiedagar	13
3.7	Arbetslagens arbete	14
3.8	Filmer.....	14
3.9	Spridande av erfarenheter – studiebesök och föreläsningar	14
4	Exempel på hur arbetet med formativ bedömning, elevernas delaktighet och synliggörandet av lärandet kunde se ut i klassrummet.....	15
4.1	Dokumentation och reflektion	15
4.2	Idrottslektionerna.....	15
4.3	Elever på tidig utvecklingsnivå	16
4.4	Utvecklingssamtal.....	17
4.5	Diskussion om vilket ämnesområde en viss bild passar in under	17
4.6	Besök av lärare som tidigare arbetat i klassen.....	17
4.7	Samtalsmatta.....	17
4.8	Ökad delaktighet genom det formativa arbetet	18
5	Utvärdering med personalen	21
5.1	Positiva erfarenheter:.....	21
5.2	Negativa erfarenheter:.....	22
6	Analys och tolkning	23

SKÖVDE

6.1	Har personalgruppen utvecklats i sitt arbete med formativ bedömning och AKK?.....	23
6.2	Har eleverna blivit mer medvetna om sitt eget lärande och på så vis blivit mer delaktiga?	24
6.3	Har samtliga elever tillgång till en digital anpassning där ämnesområdena tydliggjorts?....	25
6.4	Hur har eleverna uttryckt sin mening om utvecklingsarbetet?	25
7	Lärdomar och rekommendationer	26
	Referenser och litteraturtips	27
	Bilaga 1. Ämnesområdet Estetisk verksamhet	28
	Bilaga 2. Frågor inför fokussamtal med grupperna.....	31

2 BAKGRUND

Inom Gymnasium Skövde har formativ bedömning varit ett område som varit i fokus under de senaste åren. Utbildningsinsatser och tid har avsatts för att pedagogerna ska kunna utveckla sitt arbetssätt. På Individuella programmet på Gymnasiesärskolan har vi fört många diskussioner om hur vi ska arbeta formativt på ett sätt som gagnar och utvecklar vår elevgrupp. Många av oss kände att det var svårt att hitta en form där vi kunde få in det som ett naturligt inslag i undervisningen och de utbildningsinsatser som genomfördes var främst riktade mot gymnasieelever på nationellt tre-årigt program. Vi behövde därför jobba med att få fram ett fungerande arbetssätt i vår skolform där samtliga elever har stort behov av tydliggörande pedagogik.

2.1 Beskrivning av det utvecklingsarbete som ligger till grund för ansökan

År 2013 fick gymnasiesärskolan nya ämnesområdesplaner (Gys 13). Elever som påbörjat sin skolgång före 2013 skulle fortsätta att läsa enligt de gamla planerna, vilket innebar att vi under tre år hade elever som läste enligt de gamla planerna och elever som läste enligt de nya planerna. Under 2014 utarbetade några pedagoger på programmet olika sätt att förtydliga de nya ämnesområdesplanerna med hjälp av bildstöd. Olika system provades, t ex knippen, målkartor och häften.

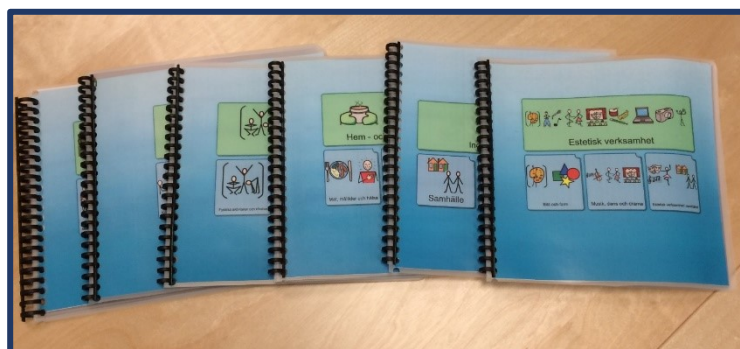

Bild.1 Exempel på bildstöd för att tydliggöra ämnesområdesplanerna.

Utifrån de goda erfarenheter som gjordes med ovanstående stödmaterial utarbetade Gymnasiesärskolans lektor under 2015 en digital anpassning där all text i Skolverkets ämnesområdesplaner tydliggjordes med hjälp av bildstöd och det blev tydligt att både personal och elever fick stöd i att ämnesområdesplanerna tydliggjordes.

Därför initierade programmets lektor ett utvecklingsarbete i november 2015. Detta syftade till att genom kollegialt lärande tydliggöra innehållet i ämnesområdesplanerna, synliggöra lärandet och öka delaktigheten för eleverna på individuella programmet. Arbetet med de digitala anpassningarna låg som grund till utvecklingsarbetet. För att eleverna ska kunna utmanas på rätt nivå krävs att såväl pedagoger som assistenter är väl insatta i

ämnesområdesplanerna och att en tydlig dokumentation finns som går att synliggöra för eleverna.

Under 2016 arbetades det sedan vidare med utvecklingsarbetet. Arbetslagen satte sig in i anpassningens delar, diskuterade det centrala innehållet, nytt kompletterande material togs fram och flera pedagoger prövade att använda anpassningen i sina grupper. Arbetet följdes av en lärare som utbildade sig till speciallärare och dokumenterades i en uppsats (Sirén, 2016). Studiens syfte var att följa, beskriva och dokumentera utvecklingsarbetet och att sammanföra pedagogerna i diskussioner för kollegial samverkan.

Det är viktigt att man hittar former för kollegial samverkan på sin arbetsplats för att kunna diskutera ämnesområden, formativ bedömning och lärande. Skolverket (2013) menar att det inom yrket finns mycket kunskap i det tysta som är värdefull och som måste kommuniceras. Forskningen ska finnas nära skolan och för att få till en god undervisning krävs det att man som lärare har goda kunskaper om metoder och undervisning, ansvar för att synliggöra lärprocesser för både elev och sig själv samt att man ser till innehåll, person och situation. Det är mycket som ingår i en lärares ansvar och här kan kollegial samverkan bidra på ett positivt sätt.

Resultatet från studien (Sirén, 2016) visade att samtlig personal som arbetade med anpassningarna tyckte att det var ett bra sätt att synliggöra elevens lärande för personalen och de utgjorde därmed ett bra stöd för bedömning. Pedagogerna och assistenterna arbetade med materialet på olika sätt, men försökte hitta gemensamma arenor. Andra positiva aspekter som arbetet med anpassningarna fört med sig var att man ansåg sig ha ett bra underlag för elevens IUP samt en tydlig dokumentation. Det blev mer tydligt för all personal vad ämnesområdena innehåller samt hur det centrala innehållet bryts ner. De flesta uttryckte att det blivit lättare att hitta i de olika ämnesområdena och att de har blivit tryggare i sitt arbete.

Nästa steg i utvecklingen av den formativa bedömningen var att få eleverna mer delaktiga i sitt eget lärande och att arbetssättet skulle implementeras som en del av den naturliga formativa bedömningen. Ett annat angeläget utvecklingsområde var att utveckla anpassningarna för elever på tidig utvecklingsnivå.

Detta ledde till att en ansökan om projektmedel från SPSM gjordes och vi blev beviljade stöd för att arbeta med formativ bedömning och AKK (Alternativ och kompletterande kommunikation) under 2017.

2.2 Syfte

Syftet med projektet var att implementera och vidareutveckla ett arbetssätt för formativ bedömning där eleverna på Gymnasiesärskolans individuella program skulle bli mer medvetna om och delaktiga i sitt eget lärande. Digitala anpassningar där ämnesområdesplanerna tydliggjorts skulle användas och vidareutvecklas. Stort fokus skulle läggas på att arbetssättet och materialet skulle vara flexibelt för att kunna användas och fungera för elever på olika utvecklingsnivå och med olika funktionsnedsättningar.

2.3 Mål

Målet med insatsen var att

- a) arbetslagen (pedagoger och assistenter) skulle arbeta med ett arbetsätt för formativ bedömning som fungerar tillsammans med elever på olika utvecklingsnivå.
- b) samtliga elever på gymnasiesärskolans individuella program skulle ha en digital anpassning där innehållet i ämnesområdesplanerna tydliggjorts och att dessa skulle brytas ner efter varje elevs behov och förutsättningar med stöd av AKK och andra förtydliganden.
- c) att eleverna skulle bli mer medvetna om sitt eget lärande så att de skulle kunna vara mer delaktiga i vad de skall lära sig och att detta i sin tur skulle leda till ökad måluppfyllelse.

2.4 Målgrupp

Målgruppen för projektet var samtliga elever (31 elever) på gymnasiesärskolans individuella program. Det är stora variationer inom elevgruppen gällande utvecklingsnivå, funktionsvarianter och omvårdnadsbehov. Det finns elever på tidig utvecklingsnivå med omfattande omvårdnadsbehov, elever inom autismspektrum, elever med språkstörning, elever med synskada och hörselskada, elever med annat modersmål än svenska. Det finns också elever med lindrig utvecklingsstörning som delvis läser kurser på nationellt program, så det är stor spridning inom elevgruppen vilket ställer höga krav på ett flexibelt och anpassat arbetsätt.

Samtlig personal på gymnasiesärskolans individuella program erbjöds att delta i projektet. Sju arbetslag (29 personer) medverkade. Två arbetslag (7 personer) valde att inte delta.

2.5 Beskrivning av anpassningarna som ligger till grund för arbetet

Materialet som utvecklingsarbetet handlar om utgår från ämnesområdesplanerna för gymnasiesärskolan och är digitalt. Det är gjort i en app för iPad som heter Widgit Go, där man kan skapa egna upplägg att använda för kommunikation, stimulans och språkutveckling. I appen skriver man ett ord och man får automatiskt en tecknad bild till ordet. Man kan även byta bild och lägga till egna digitala bilder.

I appen har det skapats en anpassning där syfte, det centrala innehållet, kravnivåerna, planering och bedömning är skrivet med bildstöd. Det centrala innehållet finns i två versioner, en som rakt av är texten från Skolverket och en lättläst version. I anpassningen lägger personal och elever in bilder när eleven arbetar med ett visst moment under respektive del i det centrala innehållet. På nästa sida visas hur den första sidan i anpassningen ser ut.

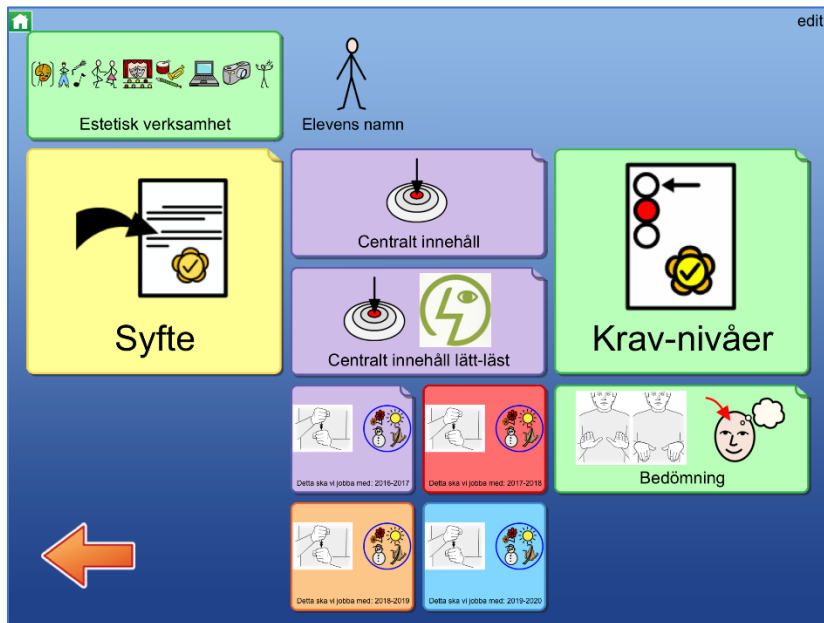

Bild 2. Startsidan för Estetisk verksamhet i anpassningen.

Om man klickar vidare på "Detta ska vi jobba med: 2017-2018" kommer man till följande sida där läraren lägger in sin planering för läsåret:

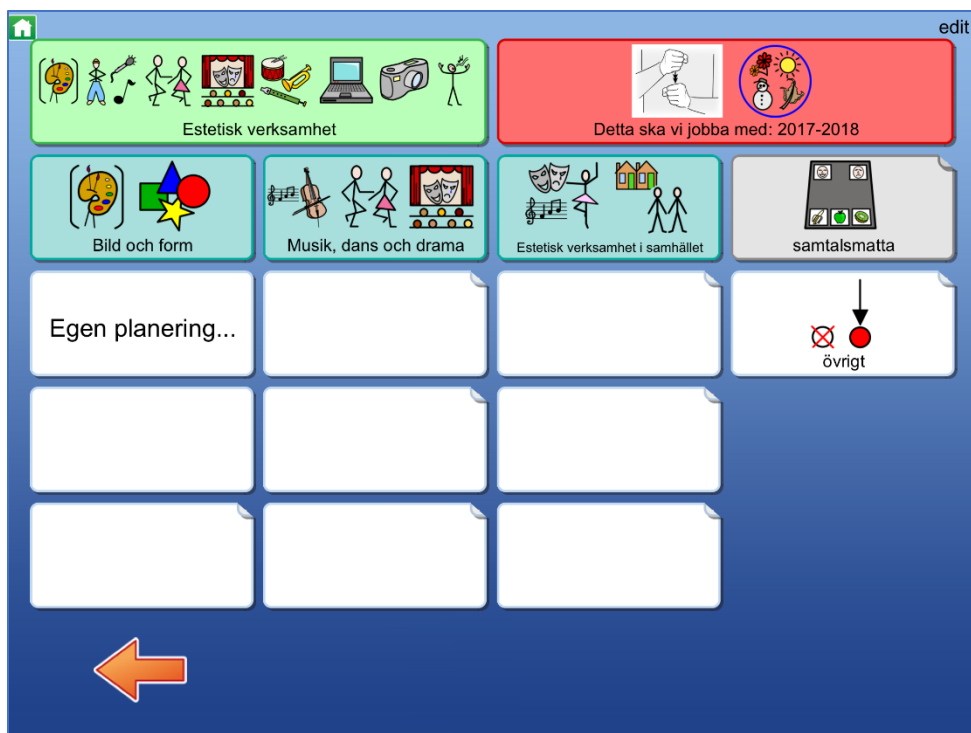

Bild 3. Undersida där läraren lägger in sin planering.

På fliken "Egen planering" lägger man då in sin egna planering för läsåret och eleven. I exemplet i bild 4 har "Skapa med olika material" samt "Traditionella och digitala tekniker" lagts in.

SKÖVDE

edit

Estetisk verksamhet

Detta ska vi jobba med: 2017-2018

Bild och form

Musik, dans och drama

Estetisk verksamhet i samhället

samtalsmatta

Skapa med olika material.

övrigt

Bild 4. Ett exempel där två områdesplaneringar lagts in.

Om man sedan klickar på "Skapa med olika material" kommer man till undertavlan där elevernas aktiviteter dokumenteras.

Material som används vid olika former av skapande, till exempel lera, papper, tyg och trä.

Jag har jobbat i trä.

Jag har marmorerat papper.

Jag har tovat ull.

Jag har målat stenar.

Vi har jobbat i lera.

Mer lera 😊

Vi har vikt servetter av papper.

Här håller jag på att påta med garn.

Bild 5. Ett exempel där eleven har dokumenterat sitt arbete.

Under fliken bedömning dokumenteras elevens utveckling under de fyra år som eleven går på programmet.

Bild 6. Sidan för bedömning.

Nedan ses ett exempel på kravnivåerna inom ämnesområdet Estetisk verksamhet. Denna anpassning behöver pedagogen förtydliga och bryta ner för att eleven ska kunna ta till sig innehållet, men kan tjäna som ett bra underlag för dokumentation.

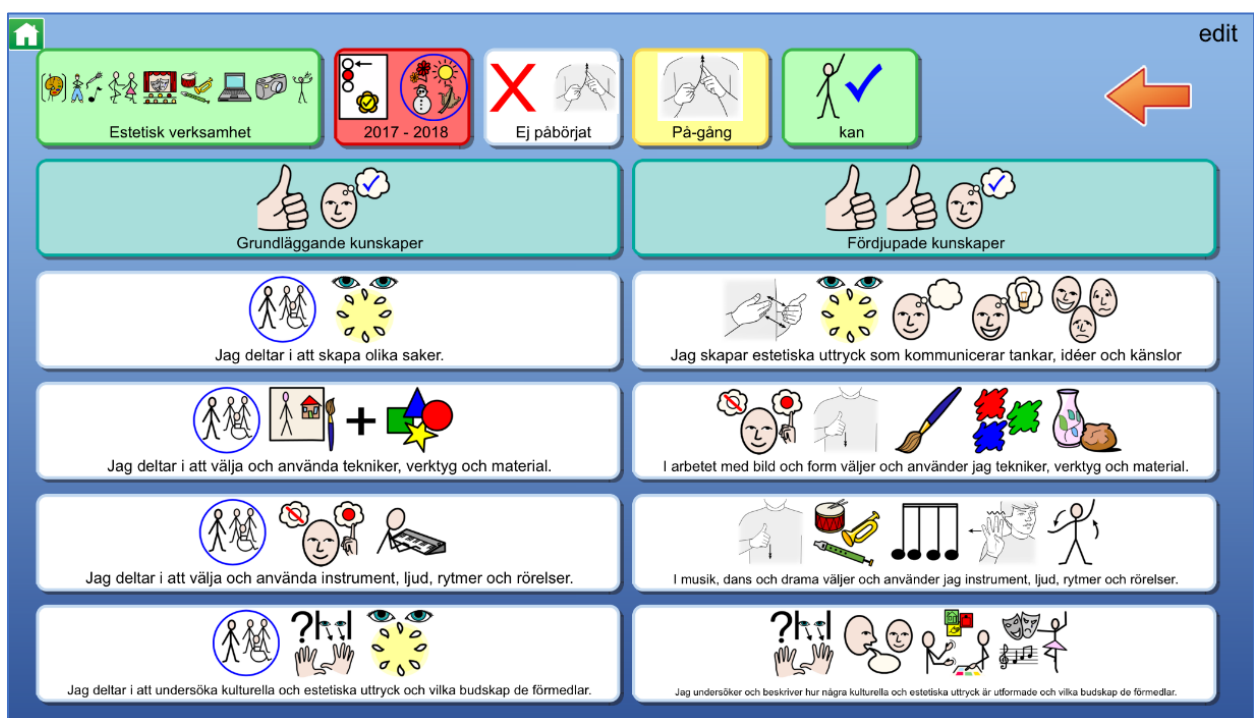

Bild 7. Exempel på kravnivåerna i estetisk verksamhet i lättläst version.

Det centrala innehållet i anpassningen har skrivits ut och ramats in, en tavla för varje ämnesområde. Dessa tavlor sitter på väggarna på tre strategiska platser i huset så alla elever, personal och besökare lätt kan se dem. Tavlorna visar vad vi arbetar med och uppmuntrar till kommunikation. Exempel på hur ämnesområdesplanen för Estetisk verksamhet ser ut i textform finns i bilaga 1.

Bild 8. Tavlor med det centrala innehållet i de sex ämnesområdena som sitter i korridoren.

En variant av den digitala anpassningen har gjorts av en pedagog i projektgruppen. Den är uppdelad efter ämnesområden, precis som i appen och sitter uppsatt på väggen så det är lätt för eleven att se den. Anpassningarna är gjorda i A3-format och är laminerade. De har en rubrik med ämnesområdet och nedanför är det kardborre och plats för foton på eleven.

Nedan är ett exempel på hur anpassningen kan se ut:

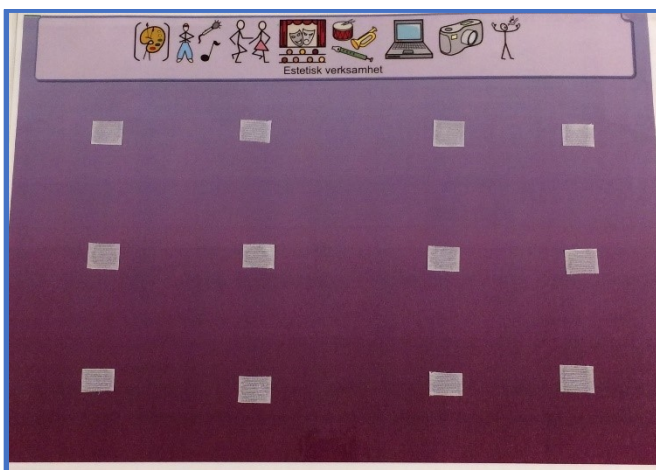

Bild 9. Exempel på en variant av anpassningen.

3 GENOMFÖRANDE

3.1 Projektledningsgrupp

En projektledningsgrupp på tre personer tillsattes som bestod av två pedagoger och en assistent. Dessa har fungerat som bollplank och resurs för arbetslagen och har under hela projekttiden dokumenterat arbetet i bild och text samt till viss del i film. Projektledaren, som var den person som initierade utvecklingsarbetet, ledde arbetet och fungerade som stöd för projektgruppen.

3.2 Presentation av projektet för arbetslagen

Vårterminen inleddes med att projektet presenterades på ett APT för all personal på gymnasiesärskolan. Syfte och mål gick igenom och deltagarna fick möjlighet att ställa frågor. Vid detta tillfälle var programmets rektor med och hon gjorde klart att samtlig personal förväntades arbeta med formativ bedömning, AKK och tydliggörande pedagogik under året.

Det var inte obligatoriskt att delta i projektet utan personalgruppen fick ett erbjudande att gå med. Om man inte deltog i projektet fanns ett tydligt uttalat krav från rektor och samordnare att visa hur man arbetade formativt på annat sätt.

Idén med anpassningarna repeterades och personalgruppen delades in i mindre grupper för att diskutera arbetssätt och metoder. Individuella programmet består av nio arbetslag och sju av dessa valde att delta i projektet.

3.3 Organisation och möjlighet att avsätta tid för projektet:

Ett flertal ämneskonferenser under året ägnades åt projektarbetet. Två studiedagar avsattes för att personalgruppen skulle kunna arbeta med projektet. Det kollegiala samarbetet prioriterades och uppmuntrades på arbetslagsmöten och vid andra tillfällen.

Samtliga pedagoger och assistenter gavs möjlighet att bli avlösta i verksamheten för att kunna arbeta med projektet. Vid dessa tillfällen fanns projektgruppen som stöd om intresse/behov fanns. Det fanns således goda möjligheter för personalgruppen att utveckla sina arbetsmetoder under projekttiden. Projektgruppen har regelbundet avsatt var sin heldag per vecka för projektarbete, men de har också stått till förfogande för arbetslagen vid andra tider.

3.4 Projektgruppens möten

Projektgruppen har haft möten minst en gång per vecka, ibland fler tillfällen. Gruppen har fört många diskussioner och mycket tänk framåt, men också diskuterat förbättringar och planerat vad vi ska göra härnäst. Diskussionerna har varit mycket givande och drivit på arbetet. Detta beskrivs närmare under punkt 3.6. Två heldagar (en dag i början och en dag i

slutet av projektet) har ägnats åt projektplanering och utvärdering. Projektgruppen har löpande dokumenterat projektarbetet.

3.5 Förberedande arbete

I startskedet behövde en del åtgärder göras för att underlätta för arbetslagen. Dessa gjordes av projektgruppen.

3.5.1 Anpassningarna

Projektgruppen inledde projektarbetet med att anpassningarna gick igenom för att säkerställa att alla delar inom ämnesområdena fanns med. Särskild uppmärksamhet ägnades åt bildvalet och åt att innehållet skulle vara så tydligt som möjligt. Formaliteter som t ex digital förvaringsplats och säkerhetskopiering skapades och dokumenterades så att all personal skulle ha tillgång till materialet.

3.5.2 Pärmar för dokumentation

Det togs fram speciella pärmar där man kunde sätta in utskrifter från anpassningarna eller sätta in foton med kardborre från anpassningarna på väggen. Pärmarerna var lite bredare än vanliga och de hade en ficka i där man kunde lägga pekkartor som hör till anpassningarna. Pärmarerna kunde också stängas med en snodd vilket gör att innehållet inte ramlar ut så lätt när man bär dem. Tanken är att eleverna själva kan hämta pärmarerna och kommunicera kring vad de gjort. När eleven slutar får hen med sig innehållet vilket blir en tydlig dokumentation över elevens fyra år men också ett minne och en "fotobok".

3.5.3 Årsplanering

Projektgruppen utformade en årsplanering där utvecklingsarbetet fick ta stor plats. Denna stämde sedan av med rektor och den samordnare som inte ingick i projektgruppen och olika fasta aktiviteter lades in i agendan. Övriga riktlinjer för projektet utformades och en planering för hur personalresurserna skulle användas gjordes.

3.6 Fokusgruppsamtal och studiedagar

Varje arbetslag som varit med i projektet har träffat oss i projektgruppen och haft fokusgruppsamtal två gånger, vilket innebär att det varit 14 fokusgruppsamtal under projekttiden. Vid dessa fokusgruppsamtal har hela arbetslaget varit med och det har ägt rum i respektive klass klassrum. Det var avsatt ungefär en timma till samtalet och vi hade förberett diskussionsfrågor till samtalen (se bilaga 2).

Vi har också haft en halv studiedag där arbetslagen delades upp i tvärgrupper och hade fokusgruppsamtal. Vid det tillfället var alla arbetslag representerade och det var minst en från varje arbetslag i varje grupp. Även här hade projektgruppen med en frågeställning där grupperna skulle diskutera hur de arbetar med anpassningarna, vilka svårigheter som uppstått och att de skulle dela med sig av goda exempel. Efter fokusgruppsamtalen samlades en deltagare från varje fokusgrupp och projektledningen för ett diskutera vad grupperna kommit fram till. Det framgick att alla arbetslag i stort följde den planering som gjorts vid det första samtalet, men att man kommit olika långt i processen. Man hade också delgett varandra exempel på hur man arbetade och diskuterat olika tekniska frågor. Under

tiden som detta samtal hölls arbetade de andra med att ta fram bildstödkartor som man kan använda som stöd när man diskuterar elevens lärande.

Vi har också haft en studiedag som var vigd till arbetet med formativ bedömning som varje arbetslag förfogade över själva. Under denna dag hade man möjlighet att lägga upp arbetet efter eget behov.

3.7 Arbetslagens arbete

All personal har erbjudits tid och möjlighet att gå ifrån det ordinarie arbetet för att arbeta praktiskt med utvecklingsarbetet. De har då blivit avbytta av en personal som har haft god kännedom om eleverna, så att det skulle kännas tryggt att lämna gruppen. Denna möjlighet användes i olika stor omfattning mellan grupperna. Det har varit en stor förmån för de som använt sig av möjligheten och har gjort att arbete som inte hinner utföras i vardagen har kunnat göras.

Hela gymnasium Skövde har haft formativ bedömning som fortbildningsområde under några år, vilket har benämnts ämne 5. Vid varje tillfälle som ämne 5 varit inlagt på konferensagendan har arbetslagen på individuella programmet arbetat med formativ bedömning och de som har ingått i projektet har då kunnat ägna tiden åt att vidareutveckla sig inom detta. Vid vissa tillfällen har man haft ett gemensamt program, som beskrivits ovan, och andra tillfällen har arbetslagen arbetat med egna frågor.

3.8 Filmer

Den person som varit anställt i projektet för att lösa av personal har även haft som uppgift att göra filmer på olika moment utifrån ämnesområdesplanerna. Filmerna har tex varit hur man utför en viss rörelse på idrotten; gå balansgång eller göra armhävningar, eller hur man gör chokladbollar eller kokar kaffe. Tanken bakom filmerna är att man kan visa eleven innan man gör momentet för att visa hur det kan se ut. Det ger eleven en förförståelse och en målbild vilket underlättar arbetet. Det uppmuntrar också till kommunikation kring de olika delarna. Filmerna kommer att finnas tillgängliga för alla i huset.

3.9 Spridande av erfarenheter – studiebesök och föreläsningar

Under året har vi haft ett flertal studiebesök och även ett tillfälle där alla gymnasiesärskolor träffades för erfarenhetsutbyte. Vi har då visat anpassningarna och berättat om utvecklingsarbetet, vilket har tagits emot med stort intresse. Studiebesöken har varit av blandad karaktär; politiker, pedagoger och assistenter från andra särskolor, pedagoger från Kina, föräldrar och andra intresserade.

Vi har också kunnat sprida information till andra intresserade på vår skola såsom nationella programmet på gymnasiesärskolan och elevhälsan. Vi har också pratat med kollegor på grundsärskolan och bokat in en tid för att kunna hjälpa dem att göra på liknande sätt med deras kursplaner.

Vi har också varit i en närliggande kommun och haft ett föredrag för all personal på Träningsskolan.

4 Exempel på hur arbetet med formativ bedömning, elevernas delaktighet och synliggörandet av lärandet kunde se ut i klassrummet

4.1 Dokumentation och reflektion

Eleverna i gruppen har haft Estetisk verksamhet och tillverkat ljuslyktor. När lyktorna är färdiga tar eleverna kort på sin egen lykta med hjälp av iPad. Eleverna öppnar sedan sin digitala anpassning och går in på fliken Estetisk verksamhet. Här diskuterar man sedan i klassen under vilken flik bilden ska läggas. Vad har man gjort och vad kan passa? Eleverna kommer med förslag och man diskuterar i gruppen hur man kan tänka. Ibland kommer eleverna fram till olika ståndpunkter och då får det vara så. Det viktiga är att man funderar och reflekterar över vad man gjort. Sedan skriver eleverna en kort text till sin bild. I början ville de oftast att man skulle göra en text tillsammans, men efterhand har eleverna blivit mer självständiga och författar egna texter. Ibland går personalen in och ger förslag för att eleverna ska variera sina texter, det är lätt hänt att det blir samma annars. En elev tycker mycket om att skriva och lägger ner mycket tid på sina formuleringar, medan en annan elev skriver av text efter en förlaga. De kan också prata in sin text om de föredrar det.

När ett temaområde är klart skrivs det ut i A4-storlek och sätts in i elevens pärm. Man kan vid lämpliga tillfällen också skriva ut en kopia där eleven kan kryssa olika moment som hen har deltagit i och genom färgmarkeringar färglägga rutorna utifrån var eleven befinner sig i tre nivåer: ej deltagit/eller ej klarat uppgiften alls (röd), på väg att uppnå målet (gul) eller uppnått målet (grön). Eleverna deltar efter sin förmåga och i takt med ökad vana blir de mer och mer medvetna om sitt eget lärande. Kartorna används sedan som underlag för att diskutera elevens utveckling och kan också vara ett stöd för att tillsammans med eleven sätta upp nya mål.

4.2 Idrottslektionerna

Idrottsläraren arbetade tidigare som mentor och var med i projektets första termin som mentor. Hon är därför väl insatt i anpassningarna och har tagit med sig tankar in arbetet med Idrott och hälsa, där hon ansvarar för hela Individuella programmet. Idrottsläraren mailar ut vad varje lektion ska innehålla och vilka delar av det centrala innehållet det berör. Hon skickar också med bildstöd (schema) till lektionen. Hon har tryckt ut bilder från anpassningarna och gjort tavlor/collage som hon satt upp utanför motorikrummet. Hon använder då bildstödet från anpassningarna ihop med foton på eleverna när de utför olika moment. Hon har också gått runt i klasserna och pratat och lagt upp hur de ska göra kring den formativa bedömningen och uppmuntrat att använda anpassningarna. Hon delar foton som hon tagit under lektionen men ansvaret för att lägga in dem i anpassningarna ligger hos de assistenter och pedagoger som är med eleven.

Idrottsläraren påtalar att anpassningarna har varit ett stöd i arbetet med eleverna på så sätt att det är lätt att visa på vad kursen innehåller, det blir ett stöd i konversationen och hon kan visa direkt i anpassningen vad som ingår i kursen. Hon berättar ett exempel om en elev som

själv bett om att få bilderna uppsatta, en elev som vanligtvis inte använder så mycket bilder. Hon kunde också motivera en annan elev att delta både i planeringen och utförandet av en lektion med hjälp av bilderna från anpassningen. Anpassningarna blev då ett stöd att lyfta en elev.

4.3 Elever på tidig utvecklingsnivå

Flera av eleverna på tidig utvecklingsnivå visar intresse för tavlorna och anpassningarna som är uppsatta på väggen. Det blir också ett sätt för personal (och förhoppningsvis i förlängningen även andra elever) att samtala med eleverna/varandra om vad de gjort. Det har varit en vinst att tavlorna och anpassningarna sitter i korridoren för det uppmuntrar till spontan kommunikation.

Bild 10. Exempel på konkretisering av anpassningarna.

En elev har både kommunikationsbok och schema över veckan där flertalet bilder finns men han tycker om att upprepa. Då kan han ibland använda sig av tavlorna i korridoren när han vill visa önskemål, ex bada. Då letar han upp "bada/simma" på Idrott och hälsa och pekar för personalen. Han har också hämtat en bild från en annan elevs anpassning, där den eleven badade, för att visa sin personal.

En pedagog lyfte ut anpassningen från iPaden till väggen och arbetar med elever på tidig utvecklingsnivå på så sätt. Varje dag tittat de på en film om vad de arbetat med, eleven får sedan ett foto som representerar momentet och sätter upp det på anpassningen på väggen. Samma foto skickas med hem i kontaktboken. Grupperna har valt att göra på olika sätt; någon har det inne i klassrummet, någon i korridoren, någon har dem gemensamt för gruppen och någon sätter enskilt.

4.4 Utvecklingssamtal

Flera pedagoger använder anpassningarna som ett underlag för utvecklingssamtal. Det blir tydligt vad eleven arbetar med i skolan och det blir lättare för föräldrarna att se vad ämnesområdena innehåller. Eftersom eleven har bilder inlagda under de centrala delarna blir det ett roligt och intressant sätt för eleven att själv visa föräldrarna. Flera pedagoger upplever också att det blivit lättare att prata om ämnesområdenas innehåll i och med bilderna och tydliggörandet.

Oftast har eleverna visat sina bilder på storbild så att vårdnadshavare, elev och personal har kunnat titta gemensamt på dokumentationen. Flera föräldrar har uttryckt att de har fått en annan förståelse för utbildningens innehåll genom detta arbetssätt och varit väldigt nöjda med det.

4.5 Diskussion om vilket ämnesområde en viss bild passar in under

Både när eleverna arbetar individuellt och i grupp uppstår diskussioner om vart bilderna hör hemma eftersom de ibland passar in på fler ämnesområden. Dessa diskussioner upplevs som givande och det är intressant att höra elevernas tankar. En elev skulle sätta upp en bild när han var ute på Stadsvandring och tittade på statyer på sin anpassning på väggen. Han satte den direkt på Individ och samhälle "eftersom vi var ute i samhället" men sa sen att den också passar på Estetisk verksamhet eftersom de arbetat med statyer där.

4.6 Besök av lärare som tidigare arbetat i klassen

När projektledaren var på besök i den klass hon arbetat i tidigare var eleverna väldigt stolta över att visa vad de hade arbetat med sen hon var där sist. Två av eleverna gick direkt och hämtade sina pärmar där anpassningarna finns och gick noggrant igenom de olika flikarna, berättade och visade. Det blev en fin stund för kommunikation och det visade tydligt att eleverna var medvetna om sitt eget lärande.

4.7 Samtalsmatta

Varje vecka ansvarar en grupp för mellanmålet och i detta område ingår flera moment, exempelvis duka, diska, göra smörgåsar osv. Eleverna kan då utvärdera varje delmoment genom att lägga en samtalsmatta. Den kan innehålla olika frågeställningar som tex; lätt/svårt/sådär, kan/kan inte, har deltagit i/har inte deltagit i, tumme upp/tumme ner. Bilden nedan är ett exempel på hur man kan utvärdera sina arbetsuppgifter i Café och mellanmålsgruppen utifrån om det varit lätt, sådär eller svårt. Utifrån hur eleven skattar sitt eget arbete kan man sedan tillsammans diskutera hur eleven kan utvecklas och det blir ett stöd för läraren i hur undervisningen ska läggas upp.

Bild 11. Exempel på hur samtalsmattan har använts i det formativa arbetet.

4.8 Ökad delaktighet genom det formativa arbetet

Personalens ökade medvetenhet om ämnesområdesplanerna gör att de ser situationer som man tror eleven kan utvecklas i eller att man ska arbeta med situationen längre fram. För att eleven ska se sin utveckling behöver man också ha foto/film på vart det började. "vart är vi nu-foton" tas oftare... för att kunna påvisa längre fram att "Här var du då" och "se vart du är nu"... Vi har även gjort filmer inom ramen för projektet där olika moment visas i syfte att eleven ska se vart målet är. Exempel på filmer som gjorts är: olika moment på idrotten, ex hinderbana, hur man gör chokladbollar, kokar kaffe och hur man stryker.

I en grupp började man arbeta med att eleverna själva lade in i anpassningarna men eftersom man inte riktigt lyckades motivera eleverna gick man över till att eleven varje dag sätter upp bilder på anpassningen på väggen. Personalen dokumenterar samtidigt i iPaden och man kollar igenom då och då. Bilderna i iPaden används sedan till att lägga samtalsmatta för att utvärdera året eller olika områden. Eleverna har blivit mer motiverade och intresserade på det här sättet.

I en annan grupp har man sen start arbetat med att eleverna lägger in i anpassningen själva. Eleverna läser och skriver själva i den här gruppen. De lägger in bilder i anpassningen, skriver till bilden, speglar iPaden mot Smartboarden och visar varandra. De diskuterar kring ämnesområdena och är väl medvetna om innehåll och bedömning. Eleverna deltar i att färgmarkera om de är klara med ett moment, behöver arbeta mer eller om de inte påbörjat. I denna gruppen har man bytt mentor och assistenter och det har tagit lite tid innan det nya satt sig men man ser tydligt att eleverna blivit självständiga och tagit till sig arbets sättet.

När det gäller elever på tidig utvecklingsnivå är det svårt att se bortom "vad gör jag nu" och vad som ingår i ämnesområdet. Fokus ligger alltså där med förhoppning att längre fram kunna se ett bredare perspektiv. Anpassningarna kommer främst användas för att tydliggöra ämnesområdenas innehåll och att synliggöra lärandet. Om man dessutom tittar på

kravnivåerna så handlar det om att "delta i" för grundläggande nivå. Det kanske inte är rimligt att förvänta sig att eleven ska resonera om sitt eget lärande. I en av grupperna med elever på tidig utvecklingsnivå har de hela tiden arbetat med film och bilder på väggen. Den gruppen har fått in bra rutiner på att filma, ta kort och lägga in på morgonmöte varje dag. Eleverna visar stort intresse och detta är ett fint exempel på hur man lyckas engagera eleverna.

Ett tydligt exempel på att all personal är mer medveten om ämnesområdesplanernas innehåll var när två assistenter och två elever var ute på promenad och får syn på en skogsmaskin. Eleverna gillar maskiner och de stannade för att titta. I vanliga fall hade man nog tagit foto för eleven gillar maskinerna men nu kom assistenterna på att detta kunde gå in under Natur och miljö/Energikällor och fångade då upp detta och samtalande kring det. När de var tillbaka på skolan tittade de på film om skogsavverkning och hur skog blir till värme.

Ett annat exempel på hur man arbetar formativt är då en elev skulle ha motorik och träna in olika övningar, exempel sit-ups, armhävningar och indianhopp. De började med att titta på en filmsnutt för varje övning på Internet för att se hur de skulle utföras. De tog med iPaden till motorikrummet och tittade igen inför varje övning och "härnade" filmen. Pedagogerna filmade och fotade eleven under tiden. Fotot lades in i anpassningen med en hänvisning till filmen. När fotot lades in kollade pedagogerna och eleven på filmen och jämförde med filmen från nätet. Sedan diskuterade de hur de skulle gå vidare nästa gång och vad man behövde tänka på under övningarna.

Ett liknande exempel var en elev som skulle göra ett experiment. Först kollade de på en film där andra utfört experimentet, sen tittade de igenom bildstödet, utförde experimentet, fotade och filmade under tiden och till sist lade de in det i anpassningen för dokumentation.

När eleverna har pyssel, tex göra julkort, så görs alltid en färdig förlaga (alltså hur slutprodukten ska se ut). På så sätt hjälper man eleven att se hur det *kan* se ut. Det är ett sätt att arbeta formativt eftersom det ger eleven en chans att se vart vi är på väg även om elevens slutresultat inte bedöms. Ibland kan det vara svårt att se vad det formativa är, speciellt om man jämför med treåriga nationella programmet, men om man tittar över tid ser man många olika exempel. En elev ville inte delta i idrotten och ville inte ens gå nära en idrottshall. Personalen förberedde, visade filmer, eleven närmade sig i små steg och nu deltar eleven fullt ut och sätter upp bilder på sig själv i anpassningen när han deltar i olika moment. Alla kan definitivt delta i "steg 1" i den formativa bedömningen. I bild 12-14 finns exempel på bildkartor som användes som stöd i det formativa arbetet.

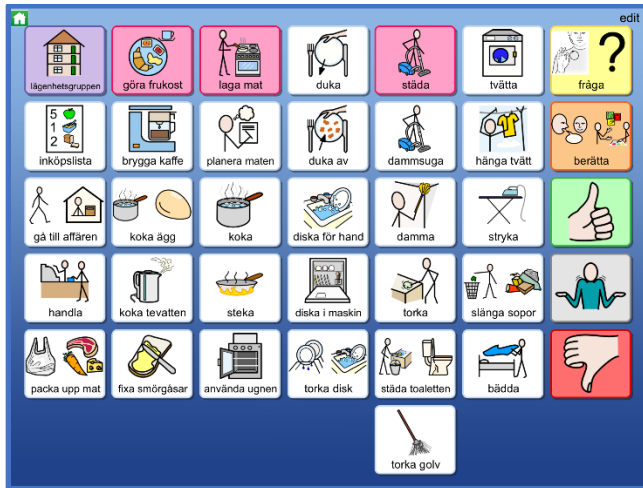

Bild 12. Bildstöd för att diskutera Hem- och konsumentkunskap.

Bild 13. Bildstöd för att diskutera säkerhet i hemmet.

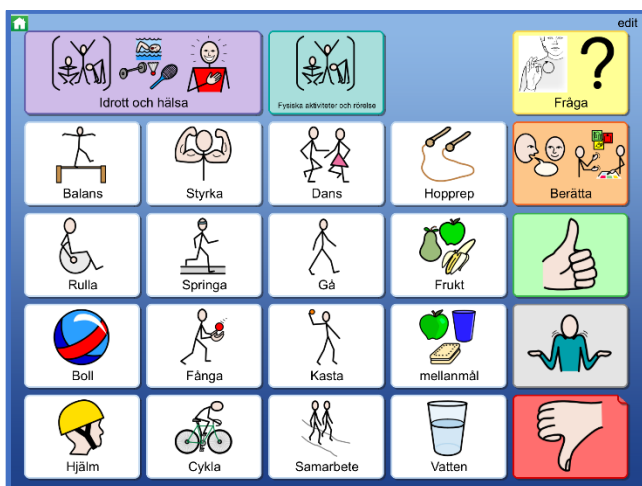

Bild 14. Bildstöd för att diskutera olika moment inom Idrott och hälsa.

5 Utvärdering med personalen

Nedan återges ett axplock av de åsikter som framkom när projektet utvärderades i maj och december 2017. Citaten har valts ut för att de speglar både positiva och negativa erfarenheter.

5.1 Positiva erfarenheter:

”En stor fördel med anpassningarna är att det blir tydligt för oss alla att se allt vi faktiskt gjort, och även att det blir tydligt vad vi ”har kvar” att arbeta med. Det blir mycket överskådligt vad vi kan arbeta med nästa läsår, och vad vi redan gjort.”

” Det blir så tydligt att se vad man gått igenom inom respektive ämnesområde och vi talar (benämner) oftare om de olika ämnesområdena”.

”All personal är numer involverad i ämnesområdena och våra styrdokument. Vi pratar mer om vad vi gör och vilket syfte det har.”

”För att kunna delta i projektet krävs engagemang och förståelse, det tar tid att komma fram till hur vi ska jobba, vad som är viktigast, vem som gör vad osv. men vi är på god väg. Det gäller att alla är med på tåget”.

”Det finns ett stort engagemang hos personalen dock måst vi hitta former för när vi kan frisätta tid till detta arbete och hur det ska se ut.”

”Vår plan är att arbetslaget avsätter en eftermiddag i månaden då vi **bara** pratar Formativ bedömning och den digitala anpassningen. Min tanke är vi genom att titta på video eller foton på aktivitet ska kunna få igång bra diskussioner omkring lärande och utveckling/utmaning.”

”Vi gör så mycket hela tiden utan att fundera på varför och hur vi gör det, att vi nu sätter ord och bild/video på det gör att vår medvetenhet och förhållningssätt ska bli tydligare och komma eleverna till del.”

”Foton tas mer medvetet också – mer riktat till vad man arbetar med och mindre porträtt.”

”Bra att filma starten och slutet av ett mål. Från början kände de att de drunknade i allt med bilder, lättare att få med dem i arbetet med paddan. Bra med filmer lättare att se och bra att skicka med till andra som tar över sedan som t.ex daglig verksamhet.”

”Testar nu med bilder, ganska nyss och la upp på smartboarden och de (eleverna) sorterade in. Det går bra och blir bra diskussioner om vart bilderna hör hemma, finns på fler ämnesområden.”

”Kul att se att de (eleverna) är med. De har förstått vad vi håller på med. De utvecklas otroligt.”

”Ser en utveckling, att de börjar veta vad ämnesområdet innebär, som ex skapa. Börjar kunna koppla aktivitet till ämnesområde – veta vart det hör hemma.”

”Också en vinst att eleverna kommer ha bilderna i pärmarna sedan och kan ta med dem till rastrummet. Gynnar kommunikation. Personalen måste föregå med gott exempel och peka och kolla i dem samt ta fram dem.”

”Två elever har börjat koppla dag med aktivitet – pekar ofta på ex fredag – bad, måndag – Torpet. Detta är första steget – att de har en medvetenhet om *att* de gör någonting.” (Elever på tidig nivå).

5.2 Negativa erfarenheter:

”Ingen elev tittar på anpassningarna eller pekar. Har inte fungerat bra nu i storgrupp, så det har vilat ett tag. Blir för lång väntan när de är för många elever. 3 elever har varit optimalt då kunde man ge varje elev den tiden som behövdes för att trycka fram sina bilder”

”Tekniken har strulat!”

”Svårt/omöjligt att få eleverna att vara med och se vad de egentligen gör”

”Saknar att kunna skriva en textberättelse i anpassningen, lättare i Bookcreator.”

”Vill kunna lägga in film i Widgit Go”

Sammanfattningsvis så har de positiva omdömena vid utvärderingarna varit i majoritet. Arbetslagen har oftast inte kommit så långt i arbetet med att eleverna ska vara medvetna och delaktiga i sitt lärande som de önskat, men helt klart är de på god väg. En ökad medvetenhet och diskussion om vilka pedagogiska mål man vill arbeta med har blivit en bieffekt av projektet.

6 Analys och tolkning

Planen var från början att filma lektioner och att tillsammans med pedagogen utvärdera arbetet. Detta har inte kunnat genomföras i den omfattning som önskats. Intresset från pedagogerna har inte varit så stort och i vissa grupper fanns elever som inte fick/ville vara med på film. Därför har projektet främst utvärderats genom observationer och frågor till personalen. Elevarbetet har utvärderats genom samtalsmatta och frågor med stöd av bildkartor.

6.1 Har personalgruppen utvecklats i sitt arbete med formativ bedömning och AKK?

Samtliga arbetslag har kommit framåt i sitt arbete med att tydliggöra ämnesområdesplanerna och göra eleverna mer delaktiga. En av de stora vinsterna är de diskussioner och reflektioner som regelbundet förts angående mål, syfte och metoder. Det kollegiala lärandet har varit i fokus, dock har det varierat mycket mellan grupperna hur mycket man delat med sig/diskuterat utanför sitt eget arbetslag. Vissa arbetslag har delat med sig och varit öppna både med positiva och negativa erfarenheter medan andra mer arbetat inom den egna gruppen.

En nackdel har varit att flera lärare bytt arbete under året. Samtidigt har det visat sig att anpassningarna varit ett stöd vid personalbyten då det varit tydlig vad eleven arbetat med och vilka övergripande mål som satts upp.

Flera grupper påtalar att projektet har varit till hjälp för dem i deras arbete, särskilt vid de tillfällen då de har suttit tillsammans och diskuterat, som en lärare uttrycker det "att man fått en push framåt tack vare projektet".

En av de stora vinsterna som projektet fört med sig är att all personal är väl insatta i ämnesområdesplanernas innehåll. Både pedagoger och assistenter har satt sig in i syfte och centralt innehållet samt de olika kravnivåerna. Diskussioner har förts om vilket innehåll som ska finnas med under de fyra år eleverna går på programmet och i vilken omfattning. En pedagog sammanfattar med att "ha ämnesområdesplanerna ständigt tillgängliga underlättar för både pedagog och assistenter att komma på passande innehåll till lektioner".

Flera grupper påtalar att film är ett mycket bra hjälpmedel för att dokumentera och synliggöra. Eleverna blir oftast intresserade av filmerna och det är i regel lättare att förstå vad som händer på film än på ett fotografi. Det framkommer att många i personalgruppen filmar och dokumenterar med sin iPad. Några elever filmar också själva ibland, men detta är inte så vanligt förekommande. De svårigheter som personalen tar upp ligger mest i hur man ska förvara, organisera och dokumentera filmerna. Detta kan ses som en naturlig fortsättning på utvecklingsarbetet.

6.2 Har eleverna blivit mer medvetna om sitt eget lärande och på så vis blivit mer delaktiga?

Två olika grenar inom anpassningarna har arbetats fram. För elever på tidig utvecklingsnivå arbetade en av lärarna i projektgruppen fram ett arbetssätt där man har stora tavlor i korridoren för de olika ämnesområdena och där bilder sätts upp. För elever som läser och skriver har man arbetat mer utifrån ursprungsidén. Arbetssättet har inte passat alla elever, man har fortfarande en utmaning när det gäller att motivera och intressera eleverna för sitt eget lärande. När det gäller elever på tidig utvecklingsnivå med omfattande funktionsnedsättningar är det viktigt att personalen förmår bryta ner det centrala innehållet så att det blir begripligt för eleverna vilket inte alltid är så lätt. Att tolka elevernas signaler och arbeta för att ge dem uttryckssätt är centralt och grunden i arbetet. Detta ställer höga krav på personalens kompetens och goda grundkunskaper inom AKK borde vara ett krav för att få arbeta med denna elevgrupp. Det är tydligt att kunskaperna inom AKK varierar vilket också påverkar elevernas möjlighet att vara delaktiga och utveckla sin kommunikation.

Behovet av att använda AKK har blivit mer tydligt i alla grupperna. För att eleverna ska kunna diskutera sitt eget lärande måste de ha fungerande sätt att uttrycka sig på. Det har blivit tydligt att när eleverna får tillgång till AKK på sin nivå blir de mer aktiva och delaktiga. Vikten av att ha pekkartor som komplement framhålls också. För att kunna diskutera elevens utveckling måste man träna på begreppen och hur man uttrycker sig. Pekkartorna kan ha olika syften; synliggöra lärandet, reflektera över vad vi gjort eller visa på utveckling/framsteg.

Grupperna har inte prövat att arbeta med kamratbedömning men flera har kommenterat det som nästa steg. Projektgruppen har tagit fram en bildkarta som kan användas som stöd i diskussion om elevens lärande. Denna karta utvecklades i sin tur till en kamratbedömningskarta som var tänkt att användas, men ingen av arbetslagen har prövat detta ännu.

Två pedagoger planerar att jobba mer i *grupp* med formativ bedömning. Eleverna har behov av mycket individuellt arbete, men man strävar efter att få in gruppaktiviteter i de situationer detta fungerar. Att arbeta tillsammans utifrån projektmodellen har visat sig kunna vara ett sådant tillfälle.

När det gäller elever på tidig utvecklingsnivå lyfter en pedagog att "Detta är första steget – att de har en medvetenhet om *att* de gör någonting. Sedan får vi jobba vidare utifrån detta."

Anpassningarna har använts på olika sätt i grupperna, vilket också var meningen. En pedagog berättar att anpassningarna även har fungerat som ett stöd för en elev i att kunna vara med i att planera en friluftsdag. Eleven blev genast intresserad och var bland annat delaktig i att planera en höstvandring.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att många av eleverna definitivt har blivit mer medvetna om sitt eget lärande och att det finns många tankar från arbetslagens sida hur de kan arbeta vidare med detta. Ett stort antal exempel på hur eleverna använder anpassningarna för att ta initiativ, för att berätta om vad de gjort och för att diskutera olika sätt att arbeta på har framkommit under samtalen och utvärderingarna. Även några exempel på att eleverna har ett metaperspektiv och använder anpassningarna för kamratrespons har

tagits upp. Fortfarande återstår dock mycket arbete och det är viktigt att man har ett långsiktigt perspektiv när ett nytt arbetssätt ska implementeras.

6.3 Har samtliga elever tillgång till en digital anpassning där ämnesområdena tydliggjorts?

Alla elever som är med i projektet har fått tillgång till en digital anpassning. De flesta elever har egen iPad i skolan vilket underlättat. För elever på tidig utvecklingsnivå fungerar anpassningen som ett stöd för personalen vid planering och dokumentation, för övriga elever varierar det hur den används. En del elever jobbar självständigt i anpassningen, en del elever jobbar i anpassningen med stöd och en för en del elever har anpassningen gjorts om för att den ska vara mer lättförståelig utifrån de individuella behov som eleverna har.

6.4 Hur har eleverna uttryckt sin mening om utvecklingsarbetet?

Hela utvecklingsarbetet har syftat till att eleverna ska få möjlighet att kunna uttrycka sig i olika situationer och om innehållet i undervisningen. Olika former av AKK har använts och eleverna har bland annat försetts med bildkartor som stöd för att kunna uttrycka sig.

Samtalsmatta är ett bra sätt att utvärdera de olika delarna som ingår i ett arbetsområde för att se hur eleven uppfattar sin insats, vad eleven tycker om de olika momenten och vad eleven vill fortsätta arbeta med. I anpassningarna finns det en flik för samtalsmatta inom varje område. Tanken är att man inför, under tiden eller efter ett tema eller arbetsmoment kan lägga en matta och dokumentera den i anpassningen. På så sätt kan eleven också påverka sin situation inför kommande planering och schema.

Samtalsmatta har i varierande omfattning använts för att utvärdera elevernas åsikter. Det framgick att eleverna i de flesta fall uppskattat arbetssättet. Personalen är van att tolka och värdera den information de får från eleverna och anpassar hela tiden innehåll och arbetssätt utifrån vad eleverna uttrycker. Detta är inte unikt för projektet i sig utan speglar det förhållningssätt som finns på programmet. Exempel på hur utvärdering med samtalsmatta kan göras finns under punkt 4.7.

I de fall där eleverna av olika anledningar har haft svårt att uttrycka sin åsikt själva har personalen tolkat in hur eleverna reagerat och upplevt de olika insatserna och utifrån detta planerat vidare.

7 Lärdomar och rekommendationer

Flera viktiga lärdomar har framkommit under projektets gång. En av de viktigast är vikten av samarbete, diskussioner och reflektioner. Det uttrycktes så här av en lärare: "Utan möjlighet till dialog och reflektion tillsammans sker ingen utveckling, oavsett hur mycket foto eller film vi har på vår verksamhet."

En erfarenhet är att det är lätt att man blandar ihop synliggörande och bedömning. Det har underlättat med den nya anpassningen där allt finns med.

Lathundar för att lägga in bilder, uppdatera anpassningarna och säkerhetskopiera dessa med mera har efterfrågats av grupperna. Projektgruppen har försett dem med detta vilket underlättat och varit uppskattat. Viktigt att hålla dessa aktuella och att introducera ny personal i arbetssättet. Lathundar i de *olika* sätten att arbeta behöver utarbetas framöver.

Alla grupper har tankar om hur de ska fortsätta sitt arbete efter projektiden. Det har växt fram en mängd olika idéer och förslag på hur man kan arbeta. Det som gäller nu är att samla ihop sig och hålla den röda tråden. Det finns en risk för att man tappar fokus när många idéer flödar, även om det är mycket positivt. Det vore bra om ledningsgruppen (rektor och samordnare) nu satte sig ner och drog upp riktlinjer för fortsatt arbete. Att ta fram "minsta gemensamma nämnare" är något vi i projektgruppen rekommenderar för att utvecklingen av den formativa bedömningen och användningen av AKK inte ska stanna av.

Avslutningsvis kan vi konstatera att arbetet med formativ bedömning har utvecklats på ett positivt sätt och att mycket av det arbete som lagts ner verkligen har kommit eleverna till del så som det var tänkt.

Referenser och litteraturtips

- Anderson, L., Sundman Marknäs, A. & Östlund, D. (Red.). (2016). *Hur ska vi göra då? Praktisknära utveckling av en grundskolas arbete med Bedömning för lärande*. Malmö stad: Pedagogisk inspiration. Tillgänglig: <http://hkr.diva-portal.org/smash/get/diva2:904000/FULLTEXT01.pdf>
- Diaz, P. (2014). *Arbeta formativt med digitala verktyg*. Lund: Studentlitteratur
- Jönsson, A. (2013). *Lärande bedömning* (3:e uppl.). Gleerups utbildning AB
- Mineur, T. (2013). *Skolformens komplexitet - elevers erfarenheter av skolvardag och tillhörighet i gymnasieskolan* (doktorsavhandling, Örebro universitet). Kålleröd: Ineko. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:638535/FULLTEXT01.pdf>
- Pettersson John, M. (2010). *Bedömning av elevers kunskapsutveckling i träningskolan. Lärarnas syn på kartläggning, dokumentation och bedömning* (Magisteruppsats). Specialpedagogiska institutionen, Stockholms universitet. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:451490/FULLTEXT02>
- Sirén, M. (2016). *Synliggörande av lärandet för elever på gymnasieskolan. Ett praktisknära utvecklingsarbete på individuella programmet* (D-uppsats speciallärarprogrammet). Göteborg: Göteborgs universitet. Tillgänglig genom marie.siren@skovde.se
- Sirén Blomgren, N. (2012). *Språk och samspel med Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK). En interventionsstudie i gymnasieskolan med varierande språklig bakgrund*. Reprocentralen, Humanisten, Göteborgs universitet. Tillgänglig: <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/30462>
- Skolverket (2013) *Bedömning för lärande – ett stödmaterial om kunskapsbedömning i gymnasieskolan*. Tillgänglig: <https://www.skolverket.se/publikationer?id=3069>
- Svensson, A. (2010). *Att hantera kunskapsuppdraget med eller utan goda förutsättningar? Hur åtta lärare ser på bedömning i skolan* (Magisteruppsats). Stockholm: Specialpedagogiska institutionen, Stockholms universitet. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:400617/FULLTEXT01.pdf>
- Qvist, E. & Roth, T. (2015). *Lärare beskriver tillvägagångssätt och tankar om formativ bedömning, i grundskolan och inriktningen träningskolan* (Magisteruppsats). Mälardalens högskola. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:821789/FULLTEXT01.pdf>

Bilaga 1. Ämnesområdet Estetisk verksamhet

Estetisk verksamhet

Ämnesområdet estetisk verksamhet behandlar olika estetiska uttrycksformer och hur de kan användas för att förmedla tankar, idéer och känslor. I ämnesområdet ingår skapande verksamhet samt kunskaper om olika verksamheter inom det kulturella och estetiska området.

Ämnesområdets syfte

Undervisningen i ämnesområdet estetisk verksamhet ska syfta till att eleverna utvecklar förmåga att kommunicera och samverka med andra genom att använda olika estetiska uttrycksformer. Genom arbete med bild, form, musik, dans och drama i undervisningen ska eleverna ges möjlighet att bearbeta egna intryck samt utveckla kreativitet, nyfikenhet och skapande förmåga.

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar förmåga att välja och använda olika konstnärliga tekniker, verktyg och material. Genom undervisningen ska eleverna även ges möjlighet att utveckla kunskaper om estetiska uttrycksformer genom historien samt om det nutida samhällets kulturutbud. På så sätt ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att undersöka, reagera inför och tolka olika former av estetiska uttryck.

I undervisningen ska eleverna ges tillfällen att arbeta med olika former av egen skapande verksamhet, för att därigenom kunna söka olika vägar för att kommunicera genom skapande. Undervisningen ska också bidra till att eleverna får möta samhällets kulturutbud, för att de på så sätt ska ges möjlighet att utveckla intresse för detta.

Undervisningen i ämnesområdet estetisk verksamhet ska ge eleverna förutsättningar att utveckla följande:

- Förmåga att genom eget skapande kommunicera tankar, idéer och känslor.
- Förmåga att välja och använda konstnärliga tekniker, verktyg och material.
- Förmåga att undersöka olika kulturella och estetiska uttryck.

Centralt innehåll

Undervisningen i ämnesområdet ska behandla följande centrala innehåll:

Bild och form

Material som används vid olika former av skapande, till exempel lera, papper, tyg och trä.

- Traditionella och digitala tekniker. Verktyg som används vid skapande av bilder och former.
- Färg, form och struktur vid skapande i olika tekniker och material.
- Fotografering och filmande. Digitalt skapande, till exempel med digitala ritprogram. Bearbetning och redigering av det skapade med hjälp av digital teknik.
- Arbetsgången i den skapande processen, från idé till färdig produkt.
- Komposition av bilder för att förmedla tankar och känslor.
- Några exempel på historiska bilder och former från olika kulturer och hur de är framställda.

Musik, dans och drama

- Rytms- och musikinstrument.
- Sånger och berättelser och hur de kan gestaltas med ljud, rytmer och rörelser.
- Förmedling av tankar och känslor genom musik, dans och drama.
- Imitation och improvisation genom musik, dans och drama.
- Arbetsgången i den skapande processen, från idé till färdig gestaltning.
- Musikens funktion för att markera högtider, traditioner, identitet och grupptillhörighet.
- Några exempel på musik, dans och drama från olika kulturer och från olika tidsperioder.

Estetisk verksamhet i samhället

- Samhällets kulturutbud, till exempel museer, bibliotek och utställningar.
- Aktuell ungdomskultur, till exempel musik, mode och film.
- Design som formspråk i vardagen, till exempel i inredning och kläder. Arkitektur i samhället, historiskt och i nutid.

Kravnivå för grundläggande kunskaper (efter elevens förutsättningar)

Eleven **deltar** i att skapa estetiska uttryck som kommunicerar tankar, idéer och känslor. I arbete med bild och form **deltar** eleven i att välja och använda tekniker, verktyg och material. I kreativa processer inom musik, dans och drama **deltar** eleven i att välja och använda instrument, ljud, rytmer och rörelser.

Eleven **deltar** i att undersöka hur några kulturella och estetiska uttryck är utformade och vilka budskap de förmedlar.

Kravnivå för fördjupade kunskaper (efter elevens förutsättningar)

Eleven **skapar** estetiska uttryck som kommunicerar tankar, idéer och känslor. I arbete med bild och form **väljer och använder** eleven tekniker, verktyg och material. I kreativa processer inom musik, dans och drama **väljer och använder** eleven instrument, ljud, rytmer och rörelser.

Eleven **undersöker och beskriver** hur några kulturella och estetiska uttryck är utformade och vilka budskap de förmedlar.

Bilaga 2. Frågor inför fokussamtal med grupperna

- + Vad upplever du som positivt med anpassningarna?
- + Vad upplever du som negativt med anpassningarna?
- + Hur tycker du eleverna tagit emot arbetet med anpassningarna?
- + Gör du på samma sätt i alla ämnen eller skiljer det sig åt?
- + Hur tänker du kring kollegialt lärande?
- + Hur tänker du kring arbetssättet i framtiden? Hur tänker du utveckla arbetet med formativ bedömning? Tex målbild eller kamratbedömning.